

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS
TERMINOLOĢIJAS KOMISIJA

TERMINOLOĢIJAS JAUNUMI

2004
10

- *LZA TK lēmumi*
- *Vārds apakškomisijām*
- *Konsultācijas*
- *Ziņas*

RĪGA

“Latviešu valoda ir kultūrtautas valoda ar bagātu dažādu nozaru terminoloģiju, daudzkrāsainu valodu. Pārzināt šīs bagātības un būt to saimniekiem ir mūsu tiesības un pienākums.”

V. Skujiņa

“Terminoloģijas Jaunumi” ir LZA Terminoloģijas komisijas ikceturkšņa izdevums, kas paredzēts LZA TK lēmumu un konsultāciju ieteikumu operatīvai izplatīšanai, lai sekmētu vienotas latviešu valodas terminu sistēmas veidošanu un ieviešanu praksē un līdz ar to arī izteiksmes skaidrību un nepārprotamību, īstenojot Valsts valodas likuma 22. pantu un LR Ministru kabineta 28.11.2000. noteikumus Nr. 405 “Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas nolikums”, kas papildināti ar LR Ministru kabineta 20.01.2004. noteikumiem Nr. 36 “Grozījums Ministru kabineta 2000. gada 28. novembra noteikumos Nr. 405 “Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas nolikums””. Visu LZA TK lēmumu pirmpublicējumi ir “Latvijas Vēstnesī”.

Paredzēts ikvienam, īpaši tulkotājiem un redaktoriem, kuru pienākumos vai interesēs ir latviešu valodas terminu lietošana un veidošana atbilstoši angļu un citām tuvākās saskares valodām Latvijā kā ES dalībvalstī, kā arī profesionālo studiju programmu pasniedzējiem un studentiem.

Atbildīgā par izdevumu **Anita Skujiņa**.

PRIEKŠVārds

“Terminoloģijas Jaunumi” 10. numurs iznāk ar Valsts valodas aģentūras finansiālo atbalstu. Krājumā publicēti LZA Terminoloģijas komisijas (TK) 2004. gada rudenī pieņemtie lēmumi, kas saistīti gan ar ES normatīvo aktu tulkojumos izmantojamo terminoloģiju, gan ar enerģētikas terminu vārdnīcai sagatavoto terminu un definīciju materiālu.

Viesa statusā šoreiz Informācijas tehnoloģijas un telesakaru terminoloģijas, Ekonomikas terminoloģijas un Botānikas terminoloģijas apakškomisija.

Konsultācijās sniegtas atbildes uz aktuāliem terminoloģijas prakses jautājumiem. “TJ” gatavotāji ir pateicīgi ikvienam par lietišķi pamatotiem priekšlikumiem precīzākai terminu izvēlei.

Atgādinām, ka LZA TK apstiprināto terminu vārdnīcu saraksts publicēts “TJ” 1. numurā, kā arī Valsts valodas komisijas mājas lapā (<http://www.vvk.lv>), bet “TJ” numuros aplūkoto latviešu un angļu valodas terminu rādītājs dots “TJ” 5./6. numurā. Šo publikāciju konsekventa izmantošana praksē sekmēs vienotas latviešu valodas terminu sistēmas ieviešanu un līdz ar to arī izteiksmes skaidrību un nepārprotamību.

Aicinām lasītājus būt līdzdalīgiem precīzu terminu un skaidras izteiksmes veidošanā un lietošanā.

Mūsu adrese: Akadēmijas laukumā 1, Rīgā, LV-1050, Latvija.
Tālr.: (371) 7229636. E pasts: vaska@lza.lv

SATURS

KOMISIJAS LĒMUMI	5
14.09.2004. Nr. 38 Par jauniem ES tiesību aktu nosaukumiem	5
14.09.2004. Nr. 39 Par enerģētikas terminu un definīciju apstiprināšanu	6
19.10.2004. Nr. 40 Grozījums LZA Terminoloģijas komisijas lēmumā Nr. 36 "Par Eiropas naudas nosaukumu <i>eira</i> "	10
VĀRDS — APAKŠKOMISIJĀM	13
Informācijas tehnoloģijas un telesakaru terminoloģijas apakškomisijā 2003. – 2004. gada cēlienā izskatītie un apstiprinātie termini	13
Ekonomikas terminoloģijas apakškomisijā pieņemtie termini un definīcijas	16
Botānikas terminoloģijas apakškomisijā apstiprinātie botānikas terminu veidošanas principi, ģinšu un sugu latviskie nosaukumi	22
KONSULTĀCIJAS	25
ZIŅAS	30

KOMISIJAS LĒMUMI

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 38

Par jauniem ES tiesību aktu nosaukumiem

Pieņemts 14.09.2004.; prot. Nr. 9/1050. Publicēts "LV" 26.10.2004.
Lēmuma pamats: Valsts valodas likuma 22. panta pirmā daļa.

LZA Terminoloģijas komisija, apspriežot Eiropas Konstitūcijas izveides līguma terminus, kā angļu terminu *European decision*, *European law*, *European framework law*, *European regulation* atbilstes latviešu valodā ir apstiprinājusi terminus (attiecīgi): *eirolēmums*, *eirolikums*, *eirotvarlikums*, *eioregula*. Šajos saliktoņos elements *eiro-* piesaistīts pamatvārdiem *lēmums*, *likums*, *ietvarlikums*, *regula*, lai norādītu uz attiecīgo tiesību aktu saistību ar Eiropas Savienību.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK zinātniskā sekretāre *I. Pūtele*

Komentārs.

Angļu valodas vārdu *European* latviešu valodā parasti tulko ar ģenitīva formu *Eiropas*, piem., *European Committee for Standardization – Eiropas Standartizācijas komiteja*, *European Convention – Eiropas Konvents*. Ar vārdu *Eiropas* parasti saprot noteiktu ģeogrāfisku teritoriju.

Patlaban angļu valodā dažādu tiesību aktu nosaukumos vārds *European* jēdzieniski attiecināts uz Eiropas Savienību un dažādās valodās to tulko ar attiecīgajiem īpašības vārdiem (fr. *européenne*; vācu *europäische*; liet. *europinis*; itāļu, spāņu *europa*). Latviešu valodā nav attiecīga īpašības vārda (īpašības vārds *eiroleisks* reizē ar attiecinājumu uz Eiropu ietver

arī zināmu raksturojumu un jaunajā nozīmē nav izmantojams), tāpēc, lai izvēlētos sugasvārdu, kurā nosacīti iekļautu arī saistību ar Eiropas Savienību, izvēlēts saliktenis ar elementu *eiro-*: *eirolikums*, *eirolēmums* u. tml. Līdz ar to elements *eiro-* saliktenos norādīs gan uz sakaru ar Eiropu kā teritoriālu vienību vispār, tāpat kā līdz šim (*eirolāri*, *eirokomunisms*), gan uz sakaru tieši ar Eiropas Savienību (saistījumā ar tiesību aktu nosaukumiem).

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 39

Par enerģētikas terminu un definīciju apstiprināšanu

Pieņemts 14.09.2004.; prot. Nr. 9/1050. Publicēts "LV" 26.10.2004.
Lēmuma pamats: MK 28. 11. 2000. noteikumu Nr. 405 16. p.

LZA Terminoloģijas komisija ir apstiprinājusi Enerģētikas terminoloģijas apakškomisijā izstrādātos terminus, to definīcijas un atbildes angļu, krievu un vācu valodā (sk. terminu sarakstu pielikumā).

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK zinātniskā sekretāre *I. Pūtele*

LZA TK lēmuma Nr. 39 pielikums

Elektroenerģētikas termini un to definīcijas

rietošais sastāvs, ritsastāvs

a. *rolling stock*

kr. *подвижной состав*

v. *Fahrzeugpark*

Dzelzceļa transportā – apkopojošs termins, ar kuru apzīmē visus kustībai pa sliežu ceļiem paredzētos transportlīdzekļus ar vai bez dzinējiem.

gaismekļu sienasattālums

a. *proximity in an installation*

kr. *приближенность осветительной установки*

v. *Wandabstand in einer Innenraum-Beleuchtungsanlage*

Attālums no sienas līdz gaismekļu tuvākās rindas gaismas centriem.

gaisspilvena transportlīdzeklis

a. *air-cushion vehicle*

kr. *тяговая единица на воздушной подушке*

v. *Luftkissenfahrzeug*

Bezsliežu vilcējriteklis, kuru virs balstvirsmas notur un pārvieto zemspiediena gaisa plūsma, ko rada pašā transportlīdzeklī uzstādītā kompresoriekārtā.

glabājamības ilgums

a. *shelf life, storage life*

kr. *срок хранения*

v. *Haltbarkeit*

Laiks, kurā izejviela vai pusfabrikāts, to uzglabājot noteiktos apstākļos, nezaudē savas turpmākai izmantošanai nepieciešamās īpašības.

kontaktspaiglis, spaiglis

a. *clip*

kr. *контактный зажим*

v. *Klammer*

Detaļa, kas sastāv no viena vai vairākiem elastīgiem elementiem, kurus deformējot nodrošina savienojumu ar citu detaļu.

lietojamības ilgums

a. *pot life, working life*

kr. *срок жизни*

v. *Topfzeit, Gebrauchsdauer*

Laiks, kurā izejviela vai pusfabrikāts pēc tā galīgās sagatavošanas (komponentu sajaukšanas, katalizatora pievienošanas u. tml.) saglabā savas lietošanai nepieciešamās īpašības.

prespapīrs

a. *presspaper*

kr. *прессшпан*

v. *Preßspan*

Slāņains papīrs, kas izgatavots nepārtrauktās tehnoloģijas procesā no ķīmiski tīras koksnes celulozes. Tam ir relatīvi liels blīvums, vienmērīgs biežums, gluda virsma, liela mehāniskā stiprība, kā arī labas dielektriskās īpašības (liela elektriskā izturība, mazi dielektriskie zudumi).

pretbuktēšanas elektromagnētiskais vārstsa. *anti-slip magnet valve*kr. *противобуксовочный электромагнитный клапан*v. *Schleuderschutzventil*

Elektromagnētiskais vārsts, ko lieto vilciena vai atsevišķa ritekļa pretbuktēšanas iekārtās.

riteklisa. *vehicle*kr. *единица подвижного состава*v. *Fahrzeug*

Dzelzceļa transportā – apkopojošs termins, ar kuru apzīmē jebkuru ritošā sastāva vienību, piemēram, lokomotīvi, motorvagonu, pasažieru vagonu, kravas vagonu.

ritekļu elektrosavienotājsa. *electric coupler of vehicles*kr. *электрический междувагонный соединитель*v. *elektrische Fahrzeugkupplung*

Ierīce, ko lieto, lai savienotu divu sakabinātu ritekļu elektriskās ķēdes.

signāлиндикatorsa. *signal indicator*kr. *сигнальный индикатор*v. *Signalanzeiger*

Elektroinstalācijas piederumam pievienota ierīce, kas sniedz vizuālu informāciju par elektrisko ķēžu stāvokli.

spaiļsavienojumsa. *clip connection*kr. *зажимное соединение*v. *Klammerverbindung*

Elektriskais savienojums, kas veidots, izmantojot spaiļi.

trekingsa. *tracking*kr. *трекинг*v. *Kriechwegbildung*

Cieta izolācijas materiāla virsmas pakāpeniska sabrukšana, ko izraisa lokālas izlādes pa strāvvadošu vai daļēji strāvvadošu ceļu uz šī materiāla virsmas.

vidfrekvencea. *medium frequency*kr. *повышенная частота*v. *Mittelfrequenz*

Frekvence, kas lielāka par 60 Hz un mazāka par vai vienāda ar 10 kHz.

Piezīme. Šādu no frekvences vērtības atkarīgu apzīmējumu parasti lieto tikai elektrotermijā.

Komentāri.

1. Apstiprinātais terminu saraksts ir pavisam neliela daļa no Enerģētikas terminoloģijas apakškomisijā izstrādātās „Elektroenerģētikas pamatterminu skaidrojošās vārdnīcas” 4. daļas terminiem.

2. Kā liecina *glabājamības ilguma* un *lietojamības ilguma* definīcijas, šie termini attiecas tikai uz izejvielu vai pusfabrikātu glabāšanu un tie neaizstāj citos gadījumos uz gatavām precēm attiecinātos terminus *glabāšanas laiks* un *lietošanas laiks*.

3. Ar terminu *prespapīrs* aizstāti Krievu–latviešu politehniskajā vārdnīcā dotie krievu valodas termina *прессшпан* tulkojumi “presšpans” un “spodrpape”.

4. Par „buktēšanu” runā tad, kad riteņi griežas, bet transportlīdzekļa kustība uz priekšu nenotiek.

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 40

Grozījums LZA Terminoloģijas komisijas
lēmumā Nr. 36"Par Eiropas naudas nosaukumu *eira*"

Pieņemts 19.10.2004.; prot. Nr. 11/1052. Publicēts "LV" 26.10.2004.

Lēmuma pamats: Valsts valodas likuma 22. panta pirmā daļa.

Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija nolemj **grozīt** savu š. g. 7. septembra lēmumu, **to papildinot** ar jaunu 2. un 3. punktu (attieciņi mainot pašreizējā otrā punkta numerāciju):

2. Latviešu valodas rakstībā nav pieļaujama forma *euro*.

3. LZA Terminoloģijas komisija pieļauj lietot arī nelokāmo formu *eiro* ierobežotā laikposmā un ierobežotos gadījumos.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK zinātniskā sekretāre *I. Pūtele*

Pamatojums.

1. LZA TK par ļoti svarīgu atzīst LVEK sēdē un LVEK š. g. 5. oktobrī Terminoloģijas komisijai pausto viedokli, ka no lingvistiskā, t.i., latviešu valodas sistēmas, viedokļa vairāk pamatota ir lokāmā forma *eira*. LZA TK apzinās, ka arī nelokāmā forma *eiro* atbilst latviešu valodas normām, tomēr lokāmā forma dod iespēju ērti veidot lakonisku un nepārprotamu tekstu. Bez tam atšķirībā no *euro*, ko angļu valodā var lietot arī daudzskaitlī, latviešu valodā nelokāmai formai šādu iespēju nav.

2. LZA TK uzsver, ka arī sociolingvistiski pamatojama lokāmās formas priekšrocība, jo 1) ierosinājums par *eiro* aizstāšanu ar *eira* nāca no sabiedrības; 2) izzinot sabiedrības viedokli jau vairāk nekā trīs gadu garumā gan ar aptaujas rakstiem plašsaziņas līdzekļos, ieskaitot internetu, un saņemtajās atbildēs, gan konsultatīvajā saiknē ar sabiedrību, gan ievērojot Rīgas Latviešu biedrības Latviešu valodas attīstības kopas 2003. gadā rīkoto aptauju, kurā "eiro" tika atzīts par 2003. gada "nevārdu", u. c.,

tika secināts liels atbalsts lokāmās formas priekšrocībām.

3. Lokāmo formu par ieteicamāku liek atzīt arī terminoloģiskie kritēriji, *eiras* gadījumā – jo īpaši tas, ka latviešu valodā gandrīz visu ārzemju valūtu nosaukumi (piem., vācu *feniņš*, krievu *kapeika*, austriešu *šiliņš*) ir piemērojušies latviešu valodas gramatikas un fonētikas īpatnībām, kā arī tas, ka, jo biežāk un plašāk tautā kāds termins lietojams, jo vairāk jāērķinās ar to, ka tautas mutē daudzi nelokāmie vārdi ar laiku kļūst par lokāmiem (piem., *peso*, *kruzeiro* reti jālieto, tie saglabā nelokāmo formu, turpretī *eiras* latviešu valodā būs jālieto ikdienā).

4. LZA TK uzskata, ka lokāmā forma *eira* ir vienīgā lietojamā forma, kas latviešu valodā nodrošina precīzu izteiksmi un vislabāk iekļaujas latviešu valodas gramatiskajā sistēmā. Tomēr situācijā, kad sabiedrībā ir pretēji viedokļi, jebkurš no diviem iespējamiem lēmumiem (par labu lokāmajai vai nelokāmajai formai) neapmierinās aptuveni pusi no valodas lietotājiem, tāpēc LZA TK savā š. g. 19. oktobra sēdē nolēma grozīt 7. septembra sēdes lēmumu ar papildinājumu, kurā pieļauts nelokāmo formu *eiro* lietot ierobežotā laikposmā un ierobežotos gadījumos. Formulējums "ierobežotā laikposmā un ierobežotos gadījumos", par kuru tika nobalsots 19. oktobra sēdē, atzīstams par pagaidu variantu, ko paredzēts precizēt tuvākajā laikā, sazinoties ar ieinteresētajām institūcijām. Viens no "ierobežotajiem gadījumiem", par kādu tika runāts 19. oktobra sēdē un kāds tika ierakstīts Valsts kancelejai adresētajā atbildes vēstulē, – ka var pieļaut *eiro*: "iepriekš sagatavotos dokumentos, veidlapās u. c., kuros tūlītēja pāreja uz lokāmo formu radītu lielas tehniskas, finansiālas vai citas grūtības; *eiro* nav jāmaina arī līdzšinējos ES tiesību aktu tulkojumos".

5. Prasību, lai naudas vienības nosaukumu visās valodās, kuru alfabēts ir uz latīņu alfabēta bāzes, vienādi rakstītu "euro", LZA TK atzīst par latviešu valodai nepieņemamu, tāpat kā prasību rakstīt "cent". LZA TK uzsver, ka latviešu *eira/eiro* (no "Eiropa") **tieši atbilst** angļu vārdam *euro* (no "Europe"): atšķirības rakstībā un izrunā nosaka katras valodas fonētiskā, grafēmiskā un gramatiskā sistēma, latviešu valodā nav iespējams rakstīt "euro", bet izrunāt "eiro" vai "eira". Turklāt forma *euro* latviešu valodā ne rakstības, ne izrunas ziņā, ne jēdzieniski nesaistās ar vārdu *Eiropa*, tādēļ tā zaudē savu uzdevumu – būt atvasinājumam no ES nosaukuma. Bez tam, mainot rakstības normas vienā grieķu cilmes

internacionālismu grupā, būtu jārēķinās ar ķēdes reakciju arī citās internacionālismu grupās, kas nozīmētu plašu pareizrakstības reformu, un tas radītu nevajadzīgu haosu pašreizējā latviešu valodas rakstības un izrunas atbilstmju sistēmā.

Uzspiežot Latvijai latviešu valodā lietot formu *euro*, tiek pārkāptas Latvijas kā ES dalībvalsts valodas tiesības pastāvēt, tikt lietotai un attīstīties atbilstoši savas valodas sistēmai. Tās rada latviešu tautā negatīvu attieksmi pret ES ierēdniecību un pašu Savienību.

Nav skaidri motīvi, kāpēc tas ir nepieciešams ES, jo gadījumos, ja raksta tikai angliiski, tad pietiek ar *euro*, piem., uz naudas zīmēm, īpaši monētām. Turpretī – ja runa ir par tekstiem dažādās valodās, tad katrā no tām vārdus raksta atbilstoši katras valodas rakstībai un gramatikai. Savukārt blakus konkrētai naudas summai dažādu valstu valodās parasti raksta starptautiski pieņemtus apzīmējumus, piem., ASV dolāram – *USD*, Krievijas rublim – *RUR*, Latvijas latam – *LVL*, eirai tas jau lietots *EUR*.

P. S. LZA TK piebilst, ka, apstiprinot lietošanai oficiālos dokumentos lokāmo formu *eira*, tiek dota iespēja tai sabiedrības daļai, kura atzīst šīs formas priekšrocības, pierādīt to praksē.

***

Pēc "TJ" lasītāju lūguma

Publicējam LZA TK 2002. gada 14. maija sēdē apstiprinātos, bet līdz šim kopā ar definīcijām nepublicētos terminus:

plašsaziņas līdzekļi

a. *mass media*

Plašām iedzīvotāju aprindām adresēti preses izdevumi, radio un televīzijas raidījumi, kā arī elektroniski izplatītas informācijas datortīkla portāli.

internets

a. *Internet*

Pasaulē lielākais datortīkls, kur vienkop saistīti dažādi individuālie datortīkli sazināšanās procesa nodrošināšanai.

VĀRDS – APAKŠKOMISIJĀM

Informācijas tehnoloģijas un telesakaru terminoloģijas apakškomisijā

2003. – 2004. gada cēlienā izskatītie un apstiprinātie termini

LZA TK Informācijas tehnoloģijas un telesakaru terminoloģijas apakškomisija (ITTTA) 2003.– 2004. gada darba cēlienā analizējusi, latviskojusi un akceptējusi vairākus terminus, kuri varētu interesēt kā nozaru speciālistus un valodas praktiķus, tā arī plašāku sabiedrību.

Pārskats veidots, balstoties uz apakškomisijas sēžu protokoliem un terminu apstiprināšanas gaitā gūtajām atziņām. Ar terminu skaidrojumiem sīkāk iepazīties var latviešu valodas terminoloģijas vietnēs (sk., piem., "TJ" priekšvārdā).

TĪMEKLIS

<i>tērzētava</i>	- <i>chat room (chat)</i> ;
<i>emuāri, tīmekļa žurnāls</i>	- <i>weblog, blog</i> ;
<i>vietņvedis *</i>	- <i>webmaster</i> ;
<i>tūlītējā ziņapmaiņa</i>	- <i>instant messaging</i> ;
<i>daudzmitināšana</i>	- <i>multi-hosting</i> ;
<i>virtuālā mitināšana</i>	- <i>virtual hosting</i> .

DATORI UN TELESAKARU APARATŪRA

<i>asmensserveris, plātņserveris **</i>	- <i>blade server</i> ;
<i>pickārbsserveris, plānsserveris</i>	- <i>pizza box server</i> ;
<i>ķieģeļserveris, biezsserveris</i>	- <i>brick server</i> ;
<i>šaurlietojuma ierīce, šaurierīce ***</i>	- <i>appliance</i> ;
<i>kameras tālrunis</i>	- <i>cameraphone</i> ;
<i>tehnoloģija "Bluetooth"</i>	- <i>Bluetooth</i> ;
<i>vienkristālsistēma</i>	- <i>system-on-a-chip</i> ;
<i>iegultā sistēma</i>	- <i>embedded system</i> ;

cauratstares displejs, transflektīvais displejs - *transflective display*;
atstarojošais displejs - *reflective display*;
organiskais gaismstarotājs - *OLED (organic light-emitting diode)*.

DAŽĀDAS PARĀDĪBAS DATORVIDĒ

robojums - *aliasing* (attēlu negludums);
apzīmētājklūme - *aliasing* (ar identifikatoriem saistīta klūme algoritmu izpildē);
spektrālā kropļošanās; spektrālie kropļojumi - *aliasing* (skaņas un attēla analogciparu pārveidē);
kropļojumnovērse - *antialiasing*;
ēnošana; ēnojums - *shading*;
iepoga - *snap-in*.

DATORIKA, INFORMĀCIJAS SISTĒMAS

režģiskā skaitļošana - *grid computing*;
tīkla skaitļošana - *network computing*;
pudurskaitļošana - *cluster computing*;
datu pakošana - *marshalling*;
intelektiskais aģents - *intelligent agent*;
augstināt - *scale up*;
plašināt - *scale out*;
klūmjāpārlece - *failover*;
skaitļošana (darbība) - *computing*;
datorika (nozare) - *computing*;
tīmekļa pakalpes **** - *web services*;
tīmekļa pakalpojumu aprakstes valoda - *WSDL, web services description language*;
vienkāršais objektpieklūves protokols, protokols SOAP - *SOAP, simple object access protocol*;
universālais uzņēmumu reģistrs, reģistrs UDDI - *UDDI, universal description, discovery and integration*;
priekšraksts - *authority record* (bibliotēku informācijas sistēmās);
priekšrakstne - *authority file* (bibliotēku informācijas sistēmās).

TELESAKARI UN TĪKLI

intelektiskais tīkls - *intelligent network*;
signalizācijas sistēma 7, SS7 sistēma - *signalling system 7*;
tīkla pieslēgumpunkts - *network termination point*;
abonentlīnija ***** - *local loop, last mile, subscriber line*;
abonentapakšlīnija - *local sub-loop*;
atsaistītā piekļuve abonentlīnijai - *unbundled access to the local loop*;
kopējā piekļuve abonentlīnijai - *shared access to the local loop*;
ģeogrāfiskais numurs - *geographic number*;
neģeogrāfiskie numuri - *non-geographic numbers*;
izsaucēja identifikatora attēlošana - *presentation of calling line identification*;
frekvenču joslas sadalījums - *allocation*;
radiofrekvences iedalījums, radiofrekvenču kanāla iedalījums - *allotment*;
radiofrekvences piešķirums, radiofrekvenču kanāla piešķirums - *assignment*;
aptveršanas zona - *coverage area* (apraides stacijām);
pārklājuma zona - *coverage area* (mobilo sakaru šūnu sistēmām);
tīklājs - *hotspot*;
ātrdarbīgo komutēto ķēžu datu pārraide ***** - *high-speed circuit-switched data, HSCSD*;
daudzkanālu piekļuve, daudzpiekļuve datu šalts - *multiple access*;
šaltsraide - *data burst*;
šalts apraksts - *burst transmission*;
elektroniskie sakari, elektronsakari telesakari ***** - *burst info*;
nacionālā regulēšanas institūcija - *electronic communications*;
uzlabotā ciparu televīzijas iekārta - *telecommunications*;
universālā mobilo telesakaru sistēma - *national regulatory authority*;
- *enhanced digital television equipment*;
- *universal mobile telecommunications system, UMTS*;

<i>pustrešā paaudze</i>	- <i>second-and-a-half generation, 2.5G;</i>
<i>fiziskā kopvietošana</i>	- <i>physical collocation;</i>
<i>virtuālā kopvietošana</i>	- <i>virtual collocation;</i>
<i>attālinātā kopvietošana</i>	- <i>distant collocation.</i>

Piezīmes

* Dažu *webmaster* nozīmes nianšu atveidošanai saglabāts arī līdzšinējais latviskojums *tīmekļa pārzinis*.

** Nekorekts atveidojums ir "bleidserveris".

*** Profesionāla ierīce, kura speciāli paredzēta kādas šauras, piem., servera, funkcijas veikšanai. Nejaukt, piem., ar sadzīves "interneta ierīci"!

**** Tīmekļa pakalpes ir specifiska programmatūras sistēma, kas nodrošina lietotņu sadarbību tīklā ar valodas *WSDL* palīdzību. Nejaukt ar jebkuriem pakalpojumiem, kam ir saistība ar tīmekli!

***** Nekorekti: "vietējā cilpa".

***** Atcelts neprecīzais *high-speed circuit-switched data* latviskojums "ātrdarbīgo komutēto ķēžu dati".

***** *Elektroniskos sakarus* un *telesakarus* dažkārt uzskata par sinonīmiem.

Valters Feists

Ekonomikas terminoloģijas apakškomisijā

pieņemtie termini un definīcijas

apjomradīts ietaupījums

a. *economy of scale, scale economy*

Vidējo izmaksu samazinājums, pieaugot saimnieciskās darbības apjomam.

apjomradīts zudums

a. *diseconomy of scale, scale diseconomy*

Vidējo izmaksu pieaugums, pārsniedzot optimālo ražošanas apjomu.

asignējums

a. *assignment*

Piešķirtā naudas summa, par kuru dots uzdevums to ieskaitīt saņēmēja kontā.

asignēšana

a. *assignment*

Darbība, ar kuru tiek dots uzdevums par piešķiruma ieskaitīšanu saņēmēja kontā.

budžeta prognoze

a. *budget forecast*

Ar aprēķiniem noteikts uz faktiem pamatots budžeta posteņu, kopsummu un tā izpildes paredzējums.

cenu diferenciacija, cenu diskriminācija

a. *price differentiation, price discrimination*

Atšķirīgu cenu noteikšana vienādām precēm dažādām patērētāju grupām vai atkarībā no pārdošanas vietas un apjoma.

dotācija

a. *grant, donation*

Pastāvīgu ienākumu piešķiršana (novēlēšana) no valsts budžeta esošo vai iespējamo zaudējumu segšanai un izdevumu sabalansēšanai (īpašiem mērķiem vai par sevišķiem nopelniem) noteiktam izlietojuma mērķim.

efektivitāte

a. *efficiency*

1. Pakāpe, kādā sistēma vai tās sastāvdaļas sasniedz vēlamu rezultātu (izpilda savas funkcijas) salīdzinājumā ar resursu patēriņu.

2. Rādītājs, kas raksturo mēra pakāpi, kādā sistēma vai tās sastāvdaļas sasniedz vēlamu rezultātu (izpilda savas funkcijas) salīdzinājumā ar resursu patēriņu.

efektīvs

a. *efficient*

Tāds, kas ļauj sasniegt rezultātu, lietderīgi izmantojot resursus.

gada iemaksa

a. *annual instalment*

Maksājuma daļa, kas jāveic pārskata gadā.

ieskaits

a. *netting*

Maksājumu sistēmā: neto aprēķins, kurā prasības un saistības pārvērš vienā neto prasībā vai vienā neto saistībā.

Piezīme: terminu lieto arī citā nozīmē.

ievešana pārstrādei

a. *inward processing*

Muitas procedūra ar saimniecisku ietekmi, kas ļauj valsts muitas teritorijā ievestām ārvalstu precēm piemērot pārstrādes operācijas un šajās operācijās radušos pārstrādes vai kompensācijas produktus izvest ārpus valsts muitas teritorijas.

industrija

a. *industry*

Masu un sēriju produktu ražošana ar rūpnieciskām metodēm, kurām raksturīga augsta ražošanas mehanizācija un automatizācija.

izdevumu postenis

a. *expenditure item*

Nosacīta grāmatvedības uzskaites sadaļa (vienība).

izpilde, veikums

a. *performance*

Solījumu vai saistību, it sevišķi līgumsaistību, izpilde.

izvešana pārstrādei

a. *outward processing*

Muitas procedūra ar saimniecisku ietekmi, kas ļauj no valsts muitas teritorijas izvestām valstī ražotām precēm piemērot pārstrādes operācijas un šajās operācijās radušos pārstrādes vai kompensācijas produktus, izlaist brīvam apgrozījumam valsts muitas teritorijā.

kompensēšana

a. *offsetting*

Iztērētā, zaudētā atlīdzināšana vai naudas summas izsniegšana atlīdzībai. Finanšu terminoloģijā angļu valodas terminu, kura sastāvā ir vārds *offsetting*, latviešu valodā atveido un skaidro saskaņā ar raksturotājvārdu.

kontrolē

a. *control*

Vienreizējs pārbaudes akts, kur noskaidro atbilstību kvalitātes prasībām, plānam, mērķim u. c.

kontrolēšana

a. *controlling*

Vadības funkcija, kas izpaužas kā sistemātiska darbība, kurā salīdzina esošo ar plānoto un noskaidro, vai esošais atbilst plānotajam, vai arī ir koriģējams.

Piezīme: par kontrolēšanu mēdz saukt arī vienu no vadības metodēm.

korporācija

a. *corporation*

Personu savienība, kas dibināta kopēju interešu aizstāvībai vai kopēju mērķu sasniegšanai.

korporatīvā valdīšana

a. *corporate governance*

Vadītāju grupas veikto darbību kopums korporācijas dalībnieku interešu aizstāvībai vai privilēģiju nodrošināšanai.

korporatīvs

a. *corporative*

Apvienots kopēju interešu aizstāvēšanai vai kopēju mērķu sasniegšanai.

kultūras industrija, radošā industrija

a. *culture industry, cultural industry, creative industry*

Darbība, kas apvieno kultūras (radošā) produkta radīšanu, pavairošanu un satura komercializāciju.

Piezīme: nav uzskatāms par terminu.

lietderīgs, īstens

a. *effective, effectual*

Tāds, kas ļauj sasniegt vēlamo rezultātu.

muitas procedūra ar saimniecisku ietekmi (ESMTV)

a. *customs procedure with economic impact*

Muitas procedūra, kuras piemērošanai ir nepieciešams saņemt speciālu

muitas iestāžu atļauju un kura paredz pārstrādes operācijas ievestām vai izvestām precēm (atšķirībā no vienkārša preču eksporta vai importa).

Piezīme: jēdziens attiecas uz *muitas uzglabāšanas procedūru (customs warehousing)*, *ievešanu pārstrādei (inward processing)*, *pārstrādi muitas kontrolē (processing under customs control)*, *ievešanu uz laiku (temporary importation)* un *izvešanu pārstrādei (outward processing)*.

norēķins

a. *settlement*

Maksājumu sistēmā: dalībnieku savstarpējo maksājumu starpības veikšana; norēķināšanās.

piešķiršana

a. *appropriation*

Darbība, ar kuru tiek pieņemts lēmums par līdzekļu piešķirumu.

piešķirums

a. *appropriation*

Naudas summa (līdzekļi), kas ar oficiālu lēmumu piešķirta noteiktam mērķim un subjektam (fiziskai, juridiskai personai vai procesam).

revīzija, audits, auditēšana

a. *audit, auditing*

Kādas juridiskas vai fiziskas personas darbības pārbaude, ko veic īpaša lietpratīga persona (revidents, auditors), apkopojot un novērtējot informāciju, sniedzot savu atzinumu un ieteikumus.

rezultāts, efekts

a. *effect*

Darbības izraisītas sekas.

rūpniecība

a. *industry*

Viena no tautsaimniecības nozarēm, kurā iegūst un pārstrādā materiālās vērtības, lai ražotu sabiedrībai nepieciešamas preces.

subsīdija

a. *subsidy, subvention*

Līdzekļi, ko valsts vai cita juridiska/fiziska persona piešķir konkurētspējas paaugstināšanai vai citiem mērķiem.

tīrvērte

a. *clearing*

Maksājuma dokumentu nosūtīšanas, apstrādes un savstarpējās saskaņošanas process, kurš notiek pirms norēķināšanās un kura rezultātā, pamatojoties uz visiem dalībnieku iesniegtajiem maksājuma dokumentiem, nosaka katra dalībnieka saistības vai prasības pret pārējiem dalībniekiem.

(Definīcijas pamats – Latvijas Bankas starpbanku norēķinu veikšanas noteikumi, kas apstiprināti ar Latvijas Bankas Valdes 2000. gada 27. jūlija lēmumu Nr. 453/3.)

Piezīme: vispārināšanas nolūkā termins mainīts no TTC un TK "mijieskaits" un "klīrings" un ETAK "mijieskaits".

vadīšanas veids

a. *management fashion*

Vadīšanas stils, metodes un citi līdzekļi, kurus izmanto konkrēts vadītājs.

vadītājs

a. *manager*

Persona, kas veic vadīšanu un ir tiesīga vai pilnvarota pieņemt vadības lēmumus.

vadlīnijas

a. *guidelines*

Darbības noteikumi, pamatprincipi, darbības metodes, lietojamo aprēķinu kārtulas u. c.

ziņojums

a. *report*

Mutisks vai rakstisks vēstījums par notikumiem, objektiem, procesiem, darbībām utt.

ziņošana

a. *reporting*

Mutiska vai rakstiska vēstījuma sniegšana par notikumiem, objektiem, procesiem, darbībām utt.

Raita Karnīte

Botānikas terminoloģijas apakškomisijā

apstiprinātie botānikas terminu veidošanas principi

1. Latviešu valodā organismu ģinšu nosaukumus lieto daudzskaitlī, bet sugu nosaukumus (ja uzsver sugu, nevis konkrētas sugas kultūru) – vienskaitlī. Piemēram:

Pinus L. – **priedes** (priežu ģints);

Pinus sylvestris L. – **parastā priede**.

2. Vienas ģints apzīmēšanai lieto tikai vienu latvisko nosaukumu. Ja vienas ģints ietvaros sugām tradicionāli tiek lietoti atšķirīgi ģints epitēti, tad ģints latvisko nosaukumu nosaka pēc *ģints tipa* sugas latviskā nosaukuma (ģints epiteta). Piemēram:

Prunus L. (1753) – **plūmes**;

Vietējās un Latvijā introducētās sugas:

Prunus americana Marshall (1785) – **Amerikas plūme**;

Prunus ansu (Maxim.) Kom. (1904) – **Ansu aprikoze**.

3. Sugas nosaukums latviešu valodā ir binārs, un to veido sugas epitets (viens vai divi vārdi), kam seko ģints epitets (ģints nosaukums). Ja nav senu izņēmumu, tad visām vienas ģints sugām kā ģints epitetu lieto tikai vienu latvisko nosaukumu. Ja Latvijā viena vai vairākas ģints sugas ir pārstāvētas savvaļā, tad ģints epitets automātiski attiecināms uz citzemju sugām. Nebinārus nosaukumus saglabā tikai tajos gadījumos, kad tiem ir ļoti senas tradīcijas. Piemēram:

Salix pentandra L. (1753) – **šķetra**.

4. Pasugām un varietātēm latviskos nosaukumus veido tāpat kā sugām. Sugas tipa varietātes vai tipa pasugas latviskais nosaukums automātiski ir sugas kopīgais nosaukums. Pārējām vienas sugas varietātēm vai pasugām, ja tās nepieciešams izdalīt no sugas, pirms ģints epiteta jālieto cits epitets, kas atšķiras no sugas kopīgā epiteta.

5. Latviskos nosaukumus neveido augu formām. Atbilstoši starptautiskajām normām netulko šķirņu nosaukumus. Tos raksta ar taisniem latīņu burtiem un vienpēdīnās, tūlīt aiz latviskā nosaukuma. Piemēram:

Picea abies 'Virgata' – **parastās egles šķirne 'Virgata'**.

6. Atbilstoši senām tradīcijām botānikā katrai ģintij ir tikai viens latviskais nosaukums, kuru nedrīkst lietot citām ģintīm. Zooloģijā saglabājas

tradīcija, ka viens latviskais nosaukums reizē ir vairāku ģinšu kopīgais nosaukums.

7. Jaunu latvisko ģinšu nosaukumu veidošanā var lietot esošos citu ģinšu nosaukumus, no tiem veidojot salikteņus. Piemēram:

Picea A. Dietr. (1824) – **egles**;

Abies Mill. (1754) – **baltegles**.

8. Veidojot latviskos ģinšu nosaukumus, nav ieteicams veidot salikteņus, kuros ietverts augstākas taksonomiskās vienības (kārtas, klases, tipa utt.) latviskais nosaukums, īpaši, ja jaunveidojamais saliktenis tādējādi būtu jāveido no trim vārdiem. (Šāda pieeja krietni samazina iespējas veidot lielu skaitu jaunu ģinšu nosaukumu.)

9. Jaunus latviskos nosaukumus veido tikai tad, ja tādi nav publicēti jau agrāk. Ja agrāk publicētie nosaukumi ir kļūdaini, tos labo atbilstoši gramatikas prasībām. Nelatviskus nosaukumus aizstāj ar jau publicētiem, bet, ja tādu nav, tad veido jaunus. Ja publicētajos nosaukumos ir kļūdaini ģints epitets, tad to labo vai aizstāj ar pareizo.

10. Sakārtojot sugu un ģinšu latviskos nosaukumus, vispirms plašāk jāanalizē attiecīgās jomas literatūra. Izmanto tikai tos latviskos nosaukumus, kas publicēti kopā ar latīnisko nosaukumu.

11. Ikdienā lietotiem publicētajiem nosaukumiem sugas epitetu nemaina uz citu pat tad, ja, pamatojoties uz Starptautisko Botānikas kodeksu, ir ticis mainīts sugas epitets latīniskajā nosaukumā. Jāsaglabā senie tautas nosaukumi, kas ir latviešu valodas kultūras mantojums un letonikas vērtību sastāvdaļa. Ja agrāk publicēti vairāki latviskie nosaukumi, tad izvēlas vecāko, kas atbilst binārajai sistēmai un citām prasībām.

12. Darinot jaunus taksonu nosaukumus latviešu valodā, vispirms mēģina tulkot latīnisko nosaukumu, bet, ja tā tulkojums nav piemērots, tad izmanto citas valodas nosaukuma paraugu. Ja izmanto latviskotus latīņu nosaukumus, tad to dara tikai ģintīm. Sugu epitetus tulko. Ja nav tulkojams ne latīniskais, ne citas valodas nosaukums, tad sugas epitetu veido pēc sugas dabiskās izplatības teritoriālā nosaukuma. Tāpat rīkojas, ja tulkojums sakrīt ar esošu (aizņemtu) nosaukumu. Ja dabiskā izplatība ir vienāda divām sugām un ir problēmas izveidot sugu epitetu nosaukumus pēc minētajām pazīmēm, tad tālāk izmanto īpašas pazīmes, ar kurām sugas atšķiras dabā. Atšķirīgo pazīmi ietver sugas nosaukumā kā sugas epitetu.

Botānikas terminoloģijas apakškomisijā pieņemtie

augu ģinšu un sugu latviskie nosaukumi,

kurus lietošanai normatīvajos aktos apstiprinājusi LZA TK:

Acer macrophyllum Pursh (1813-14) – **liellapu kļava**;
Aesculus californica (Spach) Nutt. (1838) – **Kalifornijas zirgkastaņa**;
Arbutus menziesii Pursh (1813-14) – **Menzjesa madrone**;
Arctostaphylos Adans. (1763), nom. cons. – **miltenes**;
Heteromeles arbutifolia (Lindl.) M. Roem. (1847) – **vītollapu heteromele**;
Lithocarpus densiflorus (Hook. & Arn.) Rehder (1917) – **blīvziestu litokarps**;
Lonicera hispidula (Lindl.) Douglas ex Torr. & A. Gray (1841) – **mataināis sausserdis**;
Frangula californica (Eschsch.) A. Gray (1849) – **Kalifornijas krūklis**;
 (syn.: *Rhamnus californica* Eschsch. (1823)
Rhododendron L. (1753) – **rododendri**;
Rhododendron simsii Planch. (1854) – **Simsa rododendrs**;
Umbellularia californica (Hook. & Arn.) Nutt. (1842) – **Kalifornijas čemurlaurs**;
Vaccinium ovatum Pursh (1813-14) – **Kalifornijas zilene**;
Viburnum L. (1753), (nom. cons. des.) – **irbenes**;

arī – jauni šādu ģinšu latviskie nosaukumi:

Lithocarpus Blume (1826) – **litokarpi**;
Umbellularia (Nees) Nutt. (1842), nom. cons. – **čemurlauri**.

Arturs Stalažs

P. S. Materiālu pozitīvi novērtējis Bioloģijas terminoloģijas eksperts Dr. biol. E. Vimba.

KONSULTĀCIJAS

JAUTĀJUMS.

Grozījumi likumā "Par bāriņtiesām un pagasttiesām" paredz, ka bāriņtiesu (pagasttiesu) lietu paraugnomenklatūru pēc saskaņošanas ar Tieslietu ministriju apstiprina bērnu un ģimenes lietu ministrs. Ir radušās šaubas par termina *paraugnomenklatūra* lietošanu likumā. Kāds ir šī termina skaidrojums un kādi varētu būt tā sinonīmi? (Jautātājs: LR Saeimas Juridiskā komisija.)

ATBILDE.

Kā mūs informēja lietvedības un grāmatvedības speciālisti, kā arī Valsts arhīvu ģenerāldirekcijas terminologi, termins *paraugnomenklatūra*, tāpat kā termini *lietu nomenklatūra* un *lietu paraugnomenklatūra*, joprojām tiek plaši lietots postpadomju valstīs. Šo terminu noturīgumu praksē balsta to fiksējums normatīvajā dokumentā "Instrukcija par juridisko personu arhīvu dokumentu uzkrāšanu, uzskaiti, saglabāšanu un izmantošanu" (R., 1995). Uz šo instrukciju balstās pašreizējais valsts arhīvu darbs ar iestādēm un iestāžu lietvedības un arhīvu darba uzraudzība. Šajā instrukcijā dots termina *lietu nomenklatūra* skaidrojums: "Lietu nomenklatūra ir sistematizēts lietvedībā kārtojamo lietu virsrakstu saraksts ar to glabāšanas termiņu norādi. ..Tā ir dokumentu indeksēšanas un lietu glabāšanas termiņu rādītājs.." (sk. 2.3.1.1. p.) un norādīts, ka "lietu nomenklatūras iedala individuālajās un paraugnomenklatūrās". Skaidrojot paraugnomenklatūru būtību, teikts: „Lietu paraugnomenklatūru izstrādā, lai unificētu dokumentu grupēšanu lietās un noteiktu to glabāšanas termiņus tādām juridisko personu grupām, kurām ir līdzīgs darbības raksturs un dokumentu sastāvs. Lietu paraugnomenklatūru parasti izstrādā ministrijas un pašvaldības to pārziņā esošām juridiskām personām un to saskaņo ar Valsts arhīvu ģenerāldirekciju. Lietu paraugnomenklatūra ir metodisks līdzeklis, ko izmanto individuālās lietu nomenklatūras sastādīšanai" (sk. 2.3.1.5. p.).

Viens no iemesliem terminu *lietu nomenklatūra* un *lietu paraugnomenklatūra* noturīgumam latviešu valodā ir to ilgstošā un tradicionālā lietošana praksē, kaut arī ir bijuši mēģinājumi latviešu valodā tos aizstāt ar saprotamākiem terminiem, piem., "lietu nomenklatūras" vietā lietot *lietu saraksts* vai *lietu veidošanas plāns* (pēdējais – ja runa ir par to lietu sarakstu, kuras vēl ir tikai paredzēts radīt laika gaitā).

Patlaban, kad Latvijas dokumentu sistēma tiek pieskaņota ES dalībvalstīs spēkā esošiem standartiem, aktuāls ir latviešu valodas terminu sastatījums ar atbilstošajiem terminiem angļu valodā un dabiska ir vēlme šo terminu grupu pārskatīt.

Kā konstatējusi Valsts arhīvu ģenerāldirekcija, terminam *lietu nomenklatūra* jēdzieniski tuvākie angļu valodā ir *records schedule*, *disposal schedule*, *retention schedule*; *lietu paraugnomenklatūrai* – *general records schedule*.

Secinājums.

Ievērojot pārmaiņas Latvijas starpvalstu sadarbības kontekstā un plašos sakarus ar Rietumu valstīm un valodām, kā arī iepriekš sniegto problēmas raksturojumu, ir pamats atteikties no iepriekš lietotā termina "paraugnomenklatūra" un aizstāt to, piem., ar terminu *paraugsaraksts*.

Domājams, ka ir svarīgi paturēt šajā terminā salikteni *paraugsaraksts*, jo "paraugs", kā skaidrots daudzstājuma skaidrojošajā vārdnīcā, ir "tas, pēc kura veido, rada ko pilnīgi atbilstošu vai līdzīgu; raksturīgs; vispārīgākais rīcības, darbības veids, kādā rada ko pilnīgi atbilstošu vai līdzīgu kam citam, panāk vēlamo rezultātu" (6¹ sēj., 299.–300. lpp.). Iespējams, ka tieši šī nianse ir svarīga termina izvēlei un lietošanai "Grozījumos likumā "Par bāriņtiesām un pagasttiesām"", kas patlaban tiek gatavots Saeimā. Bez tam, paturot terminā elementu "paraug-", tas atvieglo jaunā termina identificēšanu ar līdz šim lietoto terminu "paraugnomenklatūra", kura aizstāšanai jaunais termins paredzēts.

JAUTĀJUMS.

Sakarā ar tiesvedību civillietā, kuras iztiesāšanas gaitā starp pusēm radās strīds, lūdzam sniegt LR Civillikumā un likumā „Par lauksaimniecības uzņēmumu un zvejnieku kolhozu privatizāciju” lietoto terminu

kopīpašnieks un līdzīpašnieks skaidrojumu. (Jautātājs: Salaspils pilsētas ar lauku teritoriju Dome.)

ATBILDE.

Vārda nozīmes izpratnē palīdz vārda sastāvdaļu analīze. Termini *kopīpašnieks* un *līdzīpašnieks* atšķiras ar vārdu sākumdaļām *kop-* un *līdz-*. Kā lasāms skaidrojošajā vārdnīcā: *kop-* nozīmē 'kopīgs'; 'tāds, kas saistīts ar visiem, attiecas uz kopumu, kopējs', piem., *kopīpašums*, *kopsaimniecība*, *koplietošana*; *līdz-* nozīmē 'tāds, kas darbojas kopā ar kādu; tāds, kas piedalās', piem., *līdzbraucējs*, *līdzgājējs*, *līdzzinātājs*.

Secinājums: *kop-* un *līdz-* ir atšķirīga nozīme un lietojums. Visskaidrāk nozīmes atšķirība vērojama vārdu *kopatbildība* un *līdzatbildētājs* skaidrojumos: *kopatbildība* – 'atbildība, kas vienlīdz attiecas uz vairākiem vai daudziem'; *līdzatbildētājs* – 'tas, kas atbild par kādu nodarījumu, likuma pārkāpumu kopā ar kādu citu, galveno atbildētāju'. Vārdu *kopīpašnieks* un *līdzīpašnieks* nozīmes šķērums daudzstājuma skaidrojošajā vārdnīcā iezīmēts, tomēr stingri nav norobežots.

LR Civillikumā ir definēta *kopīpašuma tiesība*: tā ir "īpašuma tiesība, kas pieder uz vienu un to pašu nedalītu lietu vairākām personām nevis reālās, bet tikai domājamās daļās, tā ka sadalīts vienīgi tiesību saturs". Tātad runa ir par vairāku personu – kopīpašnieku – kopīpašuma tiesību uz vienas un tās pašas nedalītas lietas **domājamām** daļām.

Savukārt likumā "Par lauksaimniecības uzņēmumu un zvejnieku kolhozu privatizāciju" runāts par privatizētā uzņēmuma līdzīpašniekiem, kuriem pieder apstiprinātās kapitāla daļas, citiem vārdiem – **reālas** daļas. Šeit netiek minēts kāds "galvenais īpašnieks", līdz ar to nav iespējams novērtēt, vai termins *līdzīpašnieks* izvēlēts pamatoti.

JAUTĀJUMS.

Lūdzam dot oficiālu atbildi par vārda vai vārdu salikuma "gaisakuģis" rakstību. Pēdējos gados izdotajā grāmatā "Zinātnes un tehnoloģijas vārdnīca" šis vārds ir rakstīts kopā, bet Saeimas izdotajā un Latvijas Valsts eksprezidenta G.Ulmaņa parakstītajā likumā "Par aviāciju" "gaisa kuģis" rakstīts atsevišķi. (Jautātājs: RTU Aviācijas institūts.)

ATBILDE.

Valodas praksē un vispārlietojamās vārdnīcās šis termins rakstīts dažādi. Vārdnīcā "Starptautiskās civilās aviācijas terminoloģija, terminu definīcijas un saīsinājumi" (R., 1998), kas izstrādāta LZA Terminoloģijas komisijas (TK) Aviācijas terminoloģijas apakškomisijā un saskaņota ar LZA TK lēmumiem, publicēts termins *gaisa kuģis* (divos vārdos), kas arī uzskatāms par normatīvu. Vārdkoptermina izvēles pamatā ir tas, ka abas saliktā termina daļas saista vietas nozīme: pirmais vārds nosauc vietu, pa kuru notiek otrajā vārdā nosauktā transportlīdzekļa kustība. Šādos gadījumos, kā liecina terminu pētījumi, parasti veido vārdkopterminus. Sal. arī: *gaisa flote, ūdens motocikls, kosmosa kuģis, jūras kuģis*.

Tādējādi secināms, ka eksprezidenta G.Ulmaņa parakstītajā likumā "Par aviāciju" lietotais vārdkoptermins *gaisa kuģis* atbilst normatīvi apstiprinātā termina formai, savukārt grāmatā "Zinātnes un tehnoloģijas vārdnīca" (R., 2001) publicētais saliktenis "gaisakuģis" atzīstams par atkāpi no apstiprinātās formas.

JAUTĀJUMS.

Kā latviešu valodā jāsauc divas dažādas Eiropas padomes, kurām angļu valodā ir atšķirīgi nosaukumi: vienas nosaukums ir *Council of Europe*, otras nosaukums – *European Council*? (Jautātājs: LETA.)

ATBILDE.

Tā kā runa ir par diviem dažādiem veidojumiem, tie arī latviešu valodā saucami atšķirīgi, kā tas arī apstiprināts LZA Terminoloģijas komisijas Juridiskās terminoloģijas apakškomisijā:

*Council of Europe – Eiropas Padome,
European Council – Eiropadome.*

JAUTĀJUMS.

Vai latviešu valodā var lietot vārdu *kusums*, ja tas nevienā vārdnīcā nav dots? Vai šāds vārds vispār vajadzīgs, ja ir vārds *kušana*? (Konsultācija redaktorei.)

ATBILDE.

Protams, ka vārdu *kusums* var lietot, jo tas ir no darbības vārda *kust* regulāri darināts rezultāta nosaukums, tāpat kā *kušana* ir regulāri atvasināts procesa nosaukums no tā paša dabības vārda *kust*. *Kušana* un *kusums* ir vārdi ar atšķirīgām nozīmēm – attiecīgi procesa un tā rezultāta nosaukšanai, tāpēc tie abi valodā ir derīgi: vajadzība runāt par kusumu kā par kušanas rezultātu var rasties, piem., tad, ja tiek raksturota kusuma kvalitāte: vai tas ir vienmērīgs, viendabīgs, bet varbūt tajā ir sārņi, kas kusumu padara nelīdzenu.

Vārdnīcās regulāros atvasinājumus no darbības vārda procesa un rezultāta nosaukšanai (ja vien tiem nav kādas īpašas nozīmes) parasti neuzrāda, jo iespēju tos darināt no jebkura darbības vārda (ar retiēm izņēmumiem) paredz pati latviešu valodas gramatikas sistēma. (Piem., rezultāta nosaukumu nevar darināt no darbības vārda *ciest*, jo *cietumam* ir cita nozīme).

Citādi tas ir terminu vārdnīcās, kur parasti dod lietvārdus, bet darbības vārdus – tikai īpašos gadījumos, – ja ar tiem saistīts kāds speciālajā tekstā aktuāls vārdlietojums.

Pa publicētā pēdām...

Profesiju klasifikatora grozījumos kā profesijas nosaukums minēts *pīrsinga meistars*, tā profesionālās darbības pamatuzdevums, kā rakstīts projektā, ir "dekoratīvi caurdurt ķermeni, izdaiļojot to ar juvelierizstrādājumiem".

Angļu valodā ar *piercing* (no *to pierce* 'izdurt; izurbt') apzīmē gan izduršanas procesu, gan pašu skaistumkopšanas veidu. Turpretī latviešu valodā gan praksē lietotais vārds *caurduršana*, gan piedāvātais isākais variants *caurdure* ir tikai procesa nosaukumi. Bet kā saukt ķermeņa daiļošanas procedūru un pašu daiļošanas resp. daiļduršanas meistarū?

Atrodot labskanīgu sinonīmu aizguvumam "pīrsings", iespējams, varētu apmierināt dažādas gaumes: gan tos, kuriem "pīrsings" ausij tīkams, gan tos, kuri priekšroku dotu citam vārdam.

ZIŅAS

Pārmaiņas nozaru apakškomisiju vadītāju un ekspertu sastāvā

Dr. habil. philol. **Intas FREIMANES** vietā darbu turpina
Mg. philol. **Ilze LOKMANE** – LU Baltu valodu katedras lektore.
Tālr.: 7034846. E pasts: ilokmane@latnet.lv

LZA kor. loc. **Raitas KARNĪTES** vietā darbu turpina
Dr. oec. **Ivars BRĪVERS** – Banku augstskola. Tālr.: 7322801; 9463651.
E pasts: Finansu@lba.lv

Mg. biol. **Diānas MEIERES** vietā darbu turpina
Mg. biol. **Arturs STALAŽS** – Valsts Augu aizsardzības dienests.
Tālr.: 6711411. E pasts: ciprese@lanet.lv

Veselības stāvokļa dēļ darbu LZA TK neturpina LZA kor. loc. **Alberts VARSLAVĀNS**.

Ekspertu sastāvu papildinājuši jaunu nozaru apakškomisiju vadītāji:

Dr. habil. sc. ing. **Andris KRĒSLIŅŠ** – RTU prof. Tālr.: 9284950;
4615191. E pasts: kreslins@bf.rtu.lv

LZA kor. loc. **Andrejs REINFELDS** – LU prof. Tālr.: 7033719.
E pasts: reinf@latnet.lv

Asoc. prof. **Maija ROZĪTE** – Biznesa augstskolas "Turība" Tūrisma
kat. vad. Tālr.: 7619693; 9515790. E pasts: maija@turiba.lv

Apstiprināta jauna apakškomisija

LZA TK 02.11.2004. sēdē ir apstiprināta

Matemātikas terminoloģijas apakškomisija.

Tās sākotnējais sastāvs:

1. LZA kor. loc. **Andrejs REINFELDS** (priekšsēdētājs) – LZA un LU Matemātikas inst. LU prof. Tālr.: 7033719. E pasts: reinf@latnet.lv
2. Mg. math. **Dzintra LŪSE** (sekretāre) – RTU DITF Inženiermatemātikas kat. Tālr.: 7089188; 7089528.
3. Asoc. prof. **Andrejs CIBULIS** – LU Fizikas un matemātikas fak. Tālr.: 7211421.
4. Mg. math. **Vera GOŠTEINA** – RTU DITF Inženiermatemātikas kat. Tālr.: 7089188.
5. Dr. habil. phys. **Māris KNITE** – RTU prof. RTU Tehniskās fizikas inst. direktors. Tālr.: 7089380. E pasts: knite@latnet.lv

Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija

TERMINOLOĢIJAS JAUNUMI

2004

10

Terminology Commission of Latvian Academy of Sciences

TERMINOLOGY NEWS

2004

10

Tekstu autori: **Valters Feists, Raita Karnīte, Iveta Pūtele,
Valentīna Skujiņa, Arturs Stalažs**

Zinātniskā redaktore **Valentīna Skujiņa**

Datoroperatore un korektore **Anita Ščucka**

Sastādītāja, datormaketētāja,
tehniskā un mākslinieciskā noformētāja **Anita Skujiņa**

Iespiests tipogrāfijā SIA "Pērse"
Aizkraukles ielā 21, Rīgā, LV-1006

LZA Terminoloģijas komisijas adrese:

Akadēmijas laukumā 1, Rīgā, LV-1050, Latvija

Tālr.: (371) 7229636

Fakss: (371) 7227696

E pasts: vaska@lza.lv

<http://www.vvk.lv>

